

Онишко Ірина Іванівна

*студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПОШИРЕННЯ ЮРИСДИКЦІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ НА КОРПОРАТИВНІ СПОРИ (НА ПРИКЛАДІ АНАЛІЗУ ПРАКТИКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ)

Визначенню корпоративних правовідносин і корпоративних прав знайшлося закріплення у нормах Господарського кодексу України (ст. 167). Корпоративні права відображаються там як права осіб, частки яких визначаються у статутних фондах (майні) господарських організацій, що включає в себе правомочності на участь цих осіб в управлінні відповідними господарськими організаціями, одержання належних їм часток прибутку (дивідендів) організацій та активів юридичних осіб у разі ліквідації останніх, а також інші правомочності, котрі передбачені законодавством і статутними документами [1].

Господарським процесуальним кодексом України визначена юрисдикція господарських судів на основі використання предметного і суб'єктного критеріїв [2]. Відтак, згідно з ч. 2 і 3 ст. 4 ГПК України правом звертатись до господарських судів для захисту своїх невизнаних, порушених чи оспорюваних прав і законних інтересів в випадках, які закон відносить до компетенції господарського судочинства, як і для вжиття визначених законом заходів щодо запобігання подібним правопорушенням наділено юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, фізичних осіб, котрі не відносяться до категорії підприємців, державних органів, муніципальних органів. В господарські суди у справах, що віднесені законодавством до їх юрисдикції, наділено правом звернення також осіб, котрим закон надає право звертатися в суд в інтересах іншої особи.

П. 3 ч. 1 ст. 20 ГПК України встановлює норму, за якою господарськими судами розглядаються справи в спорах, що виникли з корпоративних відносин. До того числа відносяться: спори між учасниками/акціонерами/засновниками/членами юридичних осіб; спори між юридичними особами та їх учасником учасниками/ акціонерами/ засновниками/членами, в тому ж числі учасниками, які вибули; спори, що пов'язані з створенням, управлінням, веденням діяльності чи припиненням діяльності відповідних юридичних осіб. Аналогічного

змісту норму містила і попередня редакція ГПК України, яка діяла майже до кінця 2017 року, зокрема в п. 4 ч. 1 ст. 12.

І хоча господарське процесуальне законодавство в чинній його редакції, з урахуванням усіх внесених за роки його існування змін, досить чітко вирішує питання підвідомчості і підсудності корпоративних спорів господарським судам, все ж часто виникають практичні проблемні питання в даному напрямку. Далі наведемо різного роду приклади вирішення судами конкретних справ, та висновки судів щодо щодо юрисдикції наведених спорів.

Так, Касаційним господарським судом Верховного Суду в його постанові від 23 січня 2018 року в межах справи №925/1321/16 зазначено, що, з урахуванням положень статті 167 ГК України, корпоративні права наділено ознаками, відповідно до яких особу наділено: часткою в статутному капіталі юридичної особи; правами на участь в здійсненні управління юридичною особою; правами на одержання належної їй частини прибутку (іншими словами – дивідендів) юридичної особи [6].

Щодо умов, за наявності яких спір не буде розглядатись як корпоративний, то на них акцентується увага в постанові КГС від 17 січня 2018 в справі №908/184/16. Колегією суддів зазначено, що не є корпоративним спором і відповідно не належатиме до повноважень суду господарської юрисдикції спір між акціонерами (фізичними особами) акціонерного товариства, що ліквідовано, та фізособами, котрі набули права власності на майно ліквідованого акціонерного товариства [5].

Довгий час до набуття чинності редакцією ГПК у 2017 р. неврегульованим залишалось питання стосовно визначення юрисдикції спорів, котрі пов'язані з питаннями обігу паїв, часток, акцій. Даний аспект раніше вирішувався з огляду на чинне на той момент законодавство і на рекомендації, надані вищими судовими інстанціями. Чинною редакцією ГПК України усунено згадану невизначеність шляхом закріплення в п. 4 ч. 1 ст. 20 Кодексу положення, за якими спори, котрі виникли з правочинів стосовно паїв, часток, акцій, іншого роду корпоративних прав в юридичних особах, крім правочинів з сімейних чи спадкових правовідносин, розглядаються господарським судом.

ГПК України також закріплена юрисдикція господарського суду з розгляду вимог стосовно реєстраційних дій, котрі заявлялися у пере-

ліку позовних вимог у корпоративних спорах. Згідно з п. 13 ч. 1 ст. 20 Кодексу господарськими судами розглядаються вимоги стосовно реєстрації майнових прав та майна, іншого роду реєстраційних дій, стосовно визнання як недійсних актів, котрими порушено права на майнові права чи майно, коли такі вимоги заявлені у якості похідних від спору щодо таких майнових прав чи майна або спорів, які виникли з корпоративних відносин, якщо ці спори підлягають розгляду в судах господарської юрисдикції і передані на розгляд разом зі згаданими вимогами.

Незважаючи на закріплені в п. 13 ч. 1 ст. 20 ГПК України положення, на практиці досі виникають спори щодо розмежування підвідомчості справ між судами адміністративної та господарської юрисдикції в справах стосовно реєстраційних дій.

Для прикладу можна навести справу №904/5857/17, де ТОВ звернулося з позовом у господарський суд до державного реєстратора щодо визнання дій останнього як неправомірних і, відповідно, щодо скасування реєстраційних записів. В обґрунтуванні прийнятих у справі рішень про відмову у відкритті провадження, судами були викладені наступні висновки: позивачем було пред'явлено вимоги безпосередньо до державного реєстратора, і такі вимоги несуть самотійний характер, є заявленими не з вимогами, котрі спрямовані для захисту корпоративних прав, і тому цей спір не характеризується ознаками корпоративного і його повинен розглядати адміністративний суд [3].

Також варто згадати і справу №911/3704/16, в якій акціонер звернувся до господарського суду з позовом до акціонерного товариства про визнання системи реєстру власників іменних цінних паперів даного товариства втраченою і зобов'язання відповідача на вчинення дій стосовно відновлення згаданого реєстру [4]. Як результат, після перегляду судових рішень Велика палата Верховного Суду надала висновки, за якими в даній справі наявне не просто встановлення певного факту, а саме втрата реєстру, а предметом спору було порушення корпоративного права позивача в частині забезпечення його участі як акціонера в здійсненні управління товариством. В якості факту порушення корпоративного права позивача Велика Палата назвала ті обставини, що відповідачем, всупереч прийнятого рішення загальними зборами акціонерів і всупереч вимог закону, не були вчинені дії з метою відновлення реєстру власників іменних цінних паперів.

Відсутність реєстру та бездіяльність відповідача (емітента) з його відновлення унеможливила проведення загальних зборів акціонерів і, як наслідок, прийняття рішень стосовно діяльності АТ і управління ним. Отже, відбулось порушення відповідачем корпоративних прав позивача, і тому цей спір не міг розглядатись в порядку окремого провадження за правилами цивільного судочинства.

Підсумовуючи проаналізовану практику, слід наголосити на важливості правових висновків Верховного Суду і, зокрема, його Великої Палати, в розв'язанні дискусійних питань визначення юрисдикції корпоративних спорів, деталізації ознак, за якими спір має бути віднесений до категорії корпоративних, а також можливості розгляду похідних від корпоративних вимог у рамках господарського, а не адміністративного судочинства, що сприятиме процесуальній економії для суду та сторін процесу та уніфікації судової практики з цієї категорії спорів.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 01.11.1991 р. № 1798—XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
3. Постанова Великої палати Верховного суду від 02.09.2018 р. в справі №904/5857/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76536465>
4. Постанова Великої палати Верховного суду від 11.04.2018 р. в справі №911/3704/16. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/73408829>
5. Постанова Касаційного господарського суду Верховного суду від 17.01.2018 р. в справі № 908/184/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71676338>
6. Постанова Касаційного господарського суду Верховного суду від 23.01.2018 р. в справі № 925/1321/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71829024>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Будурова Г. М.